

MICHAEL WALZER • Kurtuluş Paradoksu

MICHAEL WALZER 1935 yılında New York City’de doğan Amerikalı profesörün siyaset teorisi ve ahlak felsefesi alanlarında çok sayıda kitap ve makalesi vardır. Princeton (1962-1966) ve Harvard (1966-1980) gibi seçkin üniversitelerde siyaset bilimi, siyasi düşünceler, milliyetçilik ve siyasi tarih üzerine dersler veren Walzer, 1980’de İleri Araştırmalar Enstitüsü’ne (Princeton/New Jersey) geçmiştir ve hâlâ orada görev yapmaktadır. Otuz yılı aşkın bir süre *Dissent* dergisinin editörlüğünü de üstlenen yazarın *The New Republic*, *The New York Review of Books*, *The New Yorker*, *The New York Times*, *Harper’s*ta ve başka pek çok mecrada üç yüze yakın makalesi yayımlanmıştır. Daha önce Türkçeye kazandırılan iki kitabı vardır: *Hosgörü Üzerine* (Ayrıntı, 1998) ve *Haklı Savaş Haksız Savaş: Tarihten Örneklerle Desteklenmiş Ahlaki Bir Tez* (Boğaziçi Üniversitesi, 2006). *A Foreign Policy for the Left* (Yale University Press) adlı kitabı 2018’de yayımlanmıştır.

The Paradox of Liberation.

Secular Revolutions and Religious Counterrevolutions

© 2015 Michael Walzer

Bu kitabın yayım hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
Yale Representation Limited’dan alınmıştır.

İletişim Yayınları 3073 • Politika Dizisi 215

ISBN-13: 978-975-05-3183-5

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

I. Baskı 2021, İstanbul

EDITÖR Aybars Yanık

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ ve *DIZIN* Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MICHAEL WALZER

Kurtuluş Paradoksu

Seküler Devrimler
ve Dinî Karşıdevrimler

*The Paradox of Liberation
Secular Revolutions
and Religious Counterrevolutions*

ÇEVİREN *Zeynep Şarlak*

*Bu kitap hakkında benimle tartışan
meslektaşım ve dostum
Clifford Geertz'in (1926-2006)
anısına...*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	9
Önsöz	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
Ulusal Kurtuluş Paradoksu	19
İKİNCİ BÖLÜM	
Paradoksun Resmi: Siyonizm, Yahudiliğe Karşı	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Paradoksun İnkârı: Marksist Perspektifler	77
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Ulusal Kurtuluşun Geleceği	109
Sonsöz	135
<i>KAYNAKÇA</i>	147
<i>DİZİN</i>	155

TEŞEKKÜR

Bu kitap, Nisan 2013'te Yale Üniversitesi'nde verdiğim Henry L. Stimson Seminerleri'nin gözden geçirilmesi ve genişletilmesiyle ortaya çıktı. Bu kitabın uzun bir tarihi var. Ulusal kurtuluş paradoksu üzerine düşünüp yazmaya 1990'ların sonları ve 2001'de başladım. Buradaki birinci ve ikinci bölümlerin ilk nüshaları, Jonathan W. Malino'nun editörlüğünde, David Hartman'a Armağan olarak hazırlanan *Judaism and Modernity: The Religious Philosophy of David Hartman* [Yahudilik ve Modernlik: David Hartman'ın Din Felsefesi] (Shalom Hartman Institute, Kudüs, 2001) başlıklı kitapta yayımlandı. 2005'te Northwestern Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi'nde ulusal kurtuluş üzerine üç ders verdim. Orada Andrew Koppelman, Charles Taylor ve Bonnie Honig'den aldığım yorumlar için kendilerine müteşekkirim. 2007'de ilk iki bölümün farklı nüshalarını makale olarak "Zionism and Judaism: The Paradox of National Liberation" ("Siyonizm ve Yahudilik: Ulusal Kurtuluş Paradoksu") başlığıyla *Journal of Israeli History*'de yayımladım (2:2, Eylül 2007). Bunun son olduğunu düşünüyordum ama Ian Shapiro beni

Stimson Seminerleri'ne davet edince konuya geri döndüm ve onun cesaretlendirmesiyle ilk önce dersleri ve ardından da bu kitabı tamamladım.

Ulusal kurtuluş konusunu yıllar boyunca birçok arkadaşım ve meslektaşım ile tartıştım ve hepsinden çok faydalı tavsiyeler ve eleştiriler aldım. Gur ve Dahlia Ofer, Michael Rustin, Brian Knei-Paz, Mitchell Cohen, Rajeev Bhargava, Karuna Mantena, Bruce Ackerman, Ian Shapiro, David Bromwich, Steven B. Smith, Joseph Barrett – ve her gösterişli, kaçamak, muğlak veya kasıtlı olarak belirsiz bırakılmış cümleye ve revizyon ihtiyacına dikkatimi çeken (ve istediği değişiklikleri çoğunlukla yapmış olduğum) en yakınımıdaki eleştirmenim Judith Walzer'e teşekkür ederim.

Bu kitaptaki argümanım çoğunlukla ikincil kaynaklara, yani akademisyenlerin ve gazetecilerin Hindistan Ulusal Kongresi, Siyonist hareket, Cezayir FLN'si ve Amerikan Devrimi üzerine yaptığı çalışmalara dayanıyor. Bu çalışmalarını, elimden geldiği kadar büyük bir titizlikle dipnotlarda verdim. Ancak bu yazarlardan birkaçının bu kitap üzerinde büyük etkisi var ve bu yüzden onlara ayrı ayrı değinmem gerekiyor. Hindistan üzerine V.S. Naipaul, Gary Jeffrey Jacobsohn, Uma Narayan, Chandra Mallampalli, Martha Nussbaum ve (tekrar) Rajeev Bhargava'ya; Siyonizm üzerine Ehud Luz, Amnon Rubinstein, Shmuel Almog ve Shlomo Avineri'ye; Cezayir üzerine Alastair Horne'a; Amerika üzerine Gordon S. Wood, T.H. Breen ve eski hocam Louis Hartz'a teşekkür ederim. Ancak bu yazarların, çalışmalarını nasıl kullandığıma dair hiçbir sorumlulukları yoktur. Oturup yazmak için belki de dünyanın en iyi yeri olan İleri Araştırmalar Enstitüsü'ndeki (Institute for Advanced Study) meslektaşlarımla arkadaşlığı ve desteğinden çok faydalandım. Ayrıca *Dissent* dergisinin New York ofisinde çalışan ve bu kitabın argümanlarını çokça dinleyen arkadaşlarıma müteşek-

kirim. Yale Üniversitesi Yayinevi'ndeki editörlerim William Frucht ve Mary Pasti bana geçmişte de yaptıkları gibi cesaret ve tavsiye verdiler, sordukları zor sorularla bana çok yardımcı oldular. Özellikle yayinevinin rahat ve serbest bir dille yazdığım bu küçük kitabı yayımlamayı kabul etmiş olmasına çok memnunum.

Önsöz

Bu kitabı yazmaktaki amacım, ülkelerin ulusal kurtuluş tarihlerinde tekrar eden ve kanımca huzur bozucu olan bir örüntüyü tasvir etmektir. Üç vakayı ele alacağım: İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında kurulan üç bağımsız devleti, 1947-1948 yılları arası Hindistan ve İsrail'i ve 1962'deki Cezayir'i ele alacağım. Devlete dönüşen seküler siyasi hareketlere ve yaklaşık çeyrek yüzyıl sonra bunların kazanımlarına meydan okuyan dinî hareketlere odaklanacağım. İlk bölümde üç kurtuluş hareketinden de –Hindistan Ulusal Kongresi, İşçi Siyonizmi ve Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'nden (Front de Libération Nationale - FLN)– bahsedeceğim ama ağırlık FLN'de olacak. Ayrıca Antik Çağ'da İsrailoğulları'nın Mısır'dan göçüne (*exodus*) değineceğim. Çünkü “exodus” daha önce üzerine çalışmış olduğum bir konu ve bu konu devrim ve ulusal kurtuluş hareketleri hakkında Batılı yazarlar için genel bir referans teşkil eder; tarihte değilse de edebiyatta bir ulusun yabancı egemenliğinden kurtuluşunun muhtemelen bilinen en eski örneğidir. İkinci Bölüm'de, bu tekrarlayan örüntüyü en iyi bildiğim vaka üzerinden, Siyo-

nist hareket ve bu hareketin kurduğu devlet üzerinden detaylı olarak inceleyeceğim. Üçüncü Bölüm’de bu üç vaka-ya Marksistler tarafından getirilen alternatif okumayı değerlendireceğim. Dördüncü Bölüm’de post-kolonyal çalışmalar alanındaki Hintli yazarların geliştirdiği ikinci bir alternatif okumayı ele alacağım ve sonra ulusal kurtuluşun bir geleceğinin olup olmadığını sorgulayacağım. Bunu yaparken öncelikle ve en geniş ölçüde Hindistan’a ve sonra yine İsrail’e bakacağım.

Tanımlayacağım örüntü evrenselmiş ya da bütün yinelemeler tamamıyla aynıymış gibi bir iddiada bulunmuyorum. Siyasi hayatla ilgili, “hiçbir şey başka bir şeyle aynı değildir” düsturunu takip ederim, ama bazı şeyler –olaylar, süreçler, hareketler ve rejimler– diğerlerine benzer ve dikkatli karşılaştırmalar benzerlikleri ve farkları anlamamıza yardımcı eder. Projem hakkında danıştığım arkadaşlarım ve meslektaşlarım farklılıkların boyutu hakkında endişelendiler ve dikkatimi şu ya da bu vakaya çekmek istediler. Örneğin Cezayir’in aykırı bir vaka olduğunu Hindistan’daki meslektaşlarım ısrarlı bir biçimde söyledi bana. Bunun nedeni olarak da FLN’nin kurduğu devletin otoriter karakterini öne sürdüler. Ben de burada aşağı yukarı buna benzer bir pozisyon benimsedim. Meslektaşlarım ve kitabın ilk nüshalarını okuyanlardan birkaçı ise Filistinli Araplarla başlangıçta yaşanan ve sonrasında devam eden mücadeleler ve Yahudi göçü yüzünden Siyonistlerin aykırı düştüğünü ileri sürdü. Bu sorunlarla uğraşmak istedim ama benim asıl meselem, ulusal kurtuluşun kendisi ve şu an için onun iç ilişkileri olarak adlandırdığım husus. Burada, okuyucuların da göreceği üzere üç vaka arasında çok güçlü benzerlikler var. Amacımın, başından sonuna, bilimsel bir açıklamaya değil, anlamaya yönelik olduğunu vurgulamalıyım. Bu üç vaka örüntüsünün bir dizi kapsayıcı yasa olarak ifade edilebileceğine dair hiçbir

iddiada bulunmuyorum; “yasaların” kapsayamayacağı bazı tarihsel ve güncel vakalar vardır. Gerçekten de bu üç vakanın her biri şematik açıklamamı büyük ölçüde karmaşıktır. Bu pürüzlerin bazılarını, genel bir şema çıkardıktan sonra değineceğim. Ancak yapacağım açıklamanın, en basit haliyle bile, gerekli bir sorgulama için faydalı bir başlangıç olduğuna inanıyorum: Ulusal kurtuluşa ne oldu?

En azından başlangıçta bu bir başarı hikâyesiydi. Üç ülke de gerçekten yabancı egemenliğinden kurtulmuşlardı. Ancak aynı zamanda, bu devletler, şu an var oldukları haliyle, ulusal kurtuluş hareketlerinin liderleri ve aydınlarının hayallerinde canlandırdıkları devletler değiller. Ahlâki/siyasi kültürleri, tabiri caizse iç yaşamları, kurucularının beklentileri ile hiçbir şekilde örtüşmüyor. Bir ayrımcı özellik analizim için merkezî önemde ve sıklıkla ona geri döneceğim: bu üç hareket de sekülerdi, gerçekten de açıkça seküler bir projeye bağlıydılar, fakat kurdukları devletlerde, bugün köktenci diye adlandırabileceğimiz bir dinden beslenen çok güçlü bir siyaset var. Üç farklı dinin olduğu bu üç farklı ülkede zaman çizelgesi son derece benzer: bağımsızlıktan kabaca yirmi ila otuz yıl sonra militan bir dinî hareket seküler devlete meydan okudu. Bu beklenmedik sonuç ulusal kurtuluş paradoksunun temel bir özelliğidir.

Diğer vakalar ve zaman çizelgeleri için benzer bir hikâye anlatılabilir. 20. yüzyılda seküler siyasetin birbirinden tamamıyla farklı iki yorumu sahneye çıktı. İlk yorum açık bir şekilde otoriterdi: Rusya’da Lenin ve Türkiye’de Atatürk bunun ilk temsilcileridir; Mısır’da Cemal Abdünnâsır ve Suriye ve Irak’taki Baas partileri otoriter sekülerizmin daha sonraki örnekleridir. Cezayirli FLN de bu gruba dahil edilebilir; bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından kurduğu devlet tek bir siyasi partiye izin verdi ve o parti bile çok geçme-

den sözde kontrolü altında olan ordu tarafından devralındı. Fakat FLN başlangıçta demokrasiye resmen bağlıydı ve en azından bazı militanları bu bağlılığı sürdürdüler. Bu nedenle FLN'yi daha tutarlı demokratik örnekler olan Hindistan ve İsrail ile bağdaştırmayı uygun buldum. Demokratik ve sekülerizm yanlısı taahhütlerin birleşimi, kanımca ulusal kurtuluş projesi için son derece önemlidir; bu kitabın konusunu oluşturan hareketleri “kurtuluşçu” olarak adlandırmamın arkasında yatan ana neden bu birleşimdir. Dahası onları, diğer devrimci ve milliyetçi hareketlerden (bunlardan bazıları yolculukları sırasında din merkezli karşıdevrimlere maruz kalsalar da) ayrı ele almamın sebebi de budur.

Burada ele alınan üç ulusal kurtuluş hareketi de dini merkeze alan (ve ayrıca post-kolonyal) eleştirilenler tarafından “Batılılaşmacı” olarak saldırıya uğradı. Haklarındaki suçlama şüphesiz doğrudur. Önemli açılardan, ulusal kurtuluş yanlıları Avrupa solunun siyasetini taklit eder. Bu benim de siyasetimin kaynağı olduğu için eleştiriler beni özellikle rahatsız etmiyor. Fakat bu durum ulusal kurtuluş paradoksunun başka bir yönüne işaret ediyor: militanlar, savaş-tıkları emperyal yönetimin yurttaşlarıyla aynı okullara gidiyorlar ve kendi ulusları hakkında Edward Said'in “Oryantalizm” diye adlandırdığı bir düşünce biçimine sahipler. Oryantalizm terimi, “Batılılaşmacı” gibi pejoratif bir anlam taşır, ancak “Oryantalistlerin” lehine söylenecek çok söz var ve elbette aleyhine de bazı şeyler söylenebilir. Ulusal kurtuluş hareketinin militanlarının kurtarmak istediği ulusla olan sorunlu ilişkisi, takip eden bölümlerdeki argümanın merkezinde yer alıyor. İncelemek istediğim “iç ilişkiler”den kastım tam da bu ve din merkezli karşıdevrimin açıklanmasında önemli rol oynuyor.

İlk sorum şu: Ulusal kurtuluşa ne oldu? Bu soru bizi ikinci soruya yöneltiyor: Seküler demokratik sola ne oldu? Beni

bu kitabı yazmaya iten daha derin soru –belki de kaygı demem daha doğru olur– bu ikincisi. Bu üç vakamın da ötesinde bir soru bu fakat bu konuyu soyut bir düzlemde yazmak istemiyorum. Soyut bir argümanı birkaç cümle ötesine taşımakta daima sorun yaşarım. O yüzden somutlaştırıp yazmayı isterim. Hindistan, İsrail ve Cezayir, seküler solun siyasi hegemonya ve kültürel yeniden üretim açısından yaşadığı zorlukları anlamak için faydalı örneklerdir. Muhtemelen başka açıklayıcı vakalar da vardır; hatta bu zorlukları, yaptığı devrim bir ulusal kurtuluş mücadelesi olarak nitelendirilemese de seküler (ve hemen hemen demokratik) tahhüdün çarpıcı bir örneği olan Amerika Birleşik Devletleri üzerinden tartışabilirdim. Ülkemizde kayda değer bir seküler sol hareket hiç oldu mu diye şüpheye düşen okuyucular tarihimizin ilk dönemlerine bir göz atmalılar. İlk yerleşimciler ve siyasi kurucu kadrolar, kendilerini Eski Dünya'nın dinî düzenlerinden kurtaranlardan ya da kurtarmaya başlamış olanlardan oluşuyordu ve kanımca dünyanın ilk seküler devletini kurdular. 20. yüzyıldaki olaylara damgasını vuran bu paradoksun neden 18. yüzyıl Amerika'sında yaşanmadığını, kitabın ek bölümünde kısaca açıklayacağım. Bu, Amerikan istisnacılığına dair bir argüman. Fakat ben buna önemli bir vasıf daha ekleyeceğim. Amerikalılar 18. yüzyılda ne kadar istisnai olursa olsunlar, bugün artık daha az istisnailer.